

Eiropas Jaunatnes dialoga (EJD) jauniešu vēstnieku īstenoto konsultāciju viedokļu apkopojums EJD 10. ciklā.

Konsultācijas veiktas laika posmā no 2023. gada oktobra līdz decembrim Rīgā, Talsos, Saldū, Kandavā, Ventspilī, Cēsu novada Liepā, Valmierā, Limbažos, Līvānos, Rēzeknē, Rēzeknes novada Stružānos, Daugavpilī, Preiļos, Jelgavā, Jēkabpilī, Jēkabpils novada Salā, Aucē un Vecumniekos. Konsultācijās tika iesaistīti 682 dalībnieki (617 jaunieši un 65 lēmumu pieņēmēji).

Jauniešu organizētajos konsultāciju pasākumos piedalījās gan jaunieši ar ierobežotām iespējām, t.sk. no iekļaujošām grupām, gan arī jaunieši, kuri nav ar ierobežotām iespējām, līdz ar to viedokļu apkopojumā ir iekļauti visu jauniešu viedokļi.

Viedokļu apkopojumu veica EJD vēstnieku programmas īstenotāji nodibinājums "Baltijas reģionālais fonds".

Jautājums #1 – Barjeras

Kādi ir pašreizējie šķēršļi, kas traucē sabiedrībā pilnībā iekļaut visus jauniešus, īpaši jauniešus ar ierobežotām iespējām?

Saņemtās atbildes liecina, ka jauniešiem šis jautājums aktuāls, un viedokļi ir ļoti daudzveidīgi. Tiek minēti gan šķēršļi, kas saistīti ar **jauniešu personības iezīmēm**, piemēram, zemu jauniešu pašapziņu, bailēm, ka citi tevi nepieņems, gan **sabiedrībā esošo neiecietību un pat naidu pret atšķirīgo**. Tiek minēts, ka tiek atstumti gan latvieši, gan citu tautību cilvēki, gan tādi, kuriem ir kādi fiziska, garīga vai emocionāla rakstura ierobežojumi, gan arī jaunieši, kuriem nav šādu ārēji redzamu ierobežojumu.

Samērā daudzās atbildēs tiek pieminēts **finansiālais stāvoklis** gan attiecībā uz piekļuves iespējām, gan pat tik vienkāršs faktors kā - ja tev nav dizaineru apģērbs, tu neiederēs citu vidē un tevi atstums. Tiek arī atzīmēta **bulinga problēma** - gan izglītības iestādēs, gan sabiedrībā kopumā, kā arī daudzi **sabiedrībā valdošie aizspriedumi**, piemēram, par cilvēkiem ar netradicionālo seksuālo orientāciju. Tiek pieminēts arī viedoklis, ka ir situācijas, kad **jaunieši netiek iekļauti viņu pašu uzvedības un/ vai kādas rīcības dēļ**. Tiek arī norādīts, ka sabiedrībā kopumā valda sašķeltība, un tas noteikti neveicina visu cilvēku iekļaušanu.

- Jaunieši atzīst, ka būtisks ierobežojums ir tieši **infrastruktūra un vide**, jo jaunieši ar kustību traucējumiem bieži nevar piedalīties aktivitātēs un procesos, jo nav atbilstoši apstākļi, piemēram, nav pieejams lifts vai rampa. Tiek pieminētas dažādas situācijas, piemēram, ka jauniešu centrā ir pielāgota tualete cilvēkiem ar kustību traucējumiem, bet nav lifta, lai patstāvīgi iekļūtu jauniešu centrā.
- Otrs būtisks šķērslis ir saistīts ar **valodas zināšanām** un tiek atzīmēts, ka ir jaunieši, kuriem nav pietiekamu latviešu valodas zināšanu. Tiek minēts, ka krievu tautības cilvēkiem ir grūti iekļauties skolās dzīvē un sabiedrībā, un, mēģinot runāt latviešu valodā, latvieši sāk pielāgoties un pāriet uz krievu valodu, kas traucē valodas prasmju attīstīšanu. Tāpat tiek norādīts, ka nav pietiekamu zināšanu svešvalodās. Krievu tautības jaunieši min, ka tiem ir grūtības iekļauties latviešu vidē, jo latvieši nevēlas pieņemt krievu tautības jauniešus ar nepietiekošām latviešu valodas prasmēm.
- Vēl viens būtisks šķērslis ir **cilvēku attieksme** - bieži tas saistīts ar to, ka citiem ir nepietiekoša izpratne par cilvēkiem ar ierobežotām iespējām un to, kā tos labāk iekļaut, kā izturēties un kādu atbalstu sniegt. Tāpat arī tiek norādīts, ka bieži atšķirīgais kopumā netiek

pieņemts, ja tu esi "ne tāds", piemēram, citas tautības, reliģijas, seksuālās orientācijas vai pat tikai citu uzskatu dēļ.

- Tiek atzīmēta arī **transporta infrastruktūra**, jo ne visiem jauniešiem ir pieejama ērta nokļūšana uz izglītības iestādēm un jauniešu centriem, jo to dzīves vieta atrodas tālu un sabiedriskā transporta iespējas ir ierobežotas. Tāpat tiek atzīmēti neērti atiešanas/ pienākšanas laiki un nepiemērotas vietas, kur atrodas sabiedriskā transporta pieturas.
- Samērā bieži tiek pieminēti **finansiālie šķēršļi**, gan pašvaldību līmenī, jo neesot iespējas uzlabot esošo infrastruktūru, gan organizāciju līmenī, nenodrošinot piemērotas aktivitātes, gan personīgajā līmenī, minot, ka ģimenēs ir slikts finansiālais stāvoklis, un tas iespaido jauniešu kopējo situāciju un iespējas.
- Tiek pieminēts, ka **izglītības procesi dažādās mācību iestādēs ir atšķirīgi, skolas vide ir atšķirīga, un arī atbalsts vai tieši pretēji - atbalsta trūkums, ļoti atšķiras.**
- Jaunieši arī piemin, ka **pedagogi tos neatbalsta un pat liek justies atstumtiem, nevēlamiem.** Tiek pieminēts pat **mobings no pedagogu puses.** Tiek arī minēts konkrēts piemērs, kad skolas vadība nostājusies pret kādu jauniešu ar mentālās veselības pazīmēm un ir nācies aiziet no skolas. Vai arī gadījums, kad **jaunieši netiek iekļauti tikai tāpēc, ka netiek pietiekami augstu novērtēti no izglītotāju puses**, un tāpēc arī citi skolēni šos jauniešus redz kā nepietiekami gudrus vai radošus. Bet tikpat daudz ir **arī pozitīvas atsauksmes par pedagogiem, ka tie atbalsta, pieņem, uzklausa.**
- Tiek pieminēts, ka **skolu vide** ir tāda, kas **neveicina visu jauniešu piedalīšanos aktivitātēs un iekļaušanu**, piemēram, atsevišķu jauniešu fizisko spēju vai arī emocionālo problēmu dēļ, piemēram, dalība Sporta dienās, Ritmikas dienās u.tml.
- Tiek pieminēts, ka tieši klases biedri bieži **nepieņem, atstumj, izsmej - gan ādas krāsas dēļ, gan uzskatu un pat apģērba dēļ.** Kāds arī norāda, ka katrā klasē ir savas draugu grupas, kurās daži netiek iekļauti. Un īpaši bieži tiek pieminēts bulings un mobings skolās, t.sk. kāds jaunieši norāda, ka katrā otrajā klasē esot šādas situācijas.
- Tāpat tiek minēts, ka bieži **pašiem jauniešiem nav motivācijas**, tie ir nepārlicināti, jo iepriekš saņēmuši kādas negatīvas atsauksmes un tāpēc neuzdrošinās piedalīties, jo **baidās, ka tos atstums/ izsmies.**
- Tiek minēts, ka traucē tas, ka ne visas vietas ir aprīkotas cilvēkiem ar ierobežotām spējām.
- Tāpat tiek minēts, ka bieži tiek prasītas krievu un angļu valodas zināšanas, kas ne visiem jauniešiem ir.

Jautājums #2 – Esošais atbalsts

Kāda veida efektīvs atbalsts šobrīd ir/ tiek nodrošināts, lai veicinātu visu jauniešu iekļaušanu sabiedrībā, īpaši jauniešu ar ierobežotām iespējām?

Diskusiju laikā jaunieši min, ka **atbalsts tiek saņemts no draugiem, vecākiem, radniekiem, skolotājiem, jaunatnes darbiniekiem.** Pozitīvi tiek novērtēts, ka ir pieejami daudzi ārpusskolas pasākumi, kā arī aktivitātes un nodarbības, kuras īsteno jauniešu centri, lai veicinātu visu jauniešu iekļaušanu un radītu vidi, kurā visi jūtas vērtīgi un pieņemti.

Taču tiek arī norādīts, ka atkarībā no situācijas dažreiz var būt **nepieciešams papildu atbalsts noteiktām grupām vai indivīdiem**, un izskanēja arī viedoklis, ka dažreiz **lielāku atbalstu saņem jaunieši, kuriem jau ir visas nepieciešamās iespējas, kuri netiek diskriminēti**, jaunieši no turīgām, atpazīstamām ģimenēm. Savukārt, **jauniešiem ar ierobežotām iespējām nav pieejas un piekļuves sev nepieciešamajam atbalstam, lai labāk iekļautos sabiedrībā.**

- Tiek atzīmēts ka jauniešiem no attāliem reģioniem **tiek nodrošinātas iespējas dzīvot kopmītnēs**, lai būtu vieglāk apmeklēt mācību iestādes.
- **Finansiāli risinājumi** - tiek atzīmēts, ka ir skolas, kas jauniešiem piedāvā stipendijas, tāpat bezmaksas pusdienas un maznodrošinātām ģimenēm pārtikas pakas. Pozitīvi tiek arī atzīmēts, ka pašvaldības nodrošina bezmaksas sabiedriskā transporta iespējas.
- Tiek novērtēts, ka **arvien vairāk vide tiek pielāgota cilvēkiem ar īpašām vajadzībām**, piemēram, pielāgojot to cilvēkiem ar fiziskās kustības traucējumiem (rampas, lifti, u.tml.).
- Tiek minēts, ka **jauniešu centros notiek integrējoši pasākumi** dažādām kultūrām, lai jaunieši no citām valstīm justos pieņemti, un vietējie jaunieši varētu labāk iepazīt citas kultūras.
- Tiek norādīts, ka **atbalstu iespējams saņemt jauniešu organizācijās/ namos/ centros. Skolas ietvaros - skolas parlamentā/ domē, kā arī specializētās iestādēs**, piemēram, Pusaudžu resursu centrā.
- Īpaši tiek atzīmētas **projektu sniegtās iespējas jauniešiem** - skolas ietvaros, vietējā un starptautiskā mērogā, t.sk. īpaši bieži tiek pieminēta Erasmus+ programma un tās pozitīvā ietekme uz jauniešiem.
- Pozitīvi novērtēta **programma "Latvijas skolas soma"** un tās ietekme uz izglītošanos un vienādu iespēju nodrošināšanu visiem jauniešiem.
- Atsevišķi tiek uzsvērti mobinga jautājumi un situācijas, kuras īpaši raksturīgas formālajām izglītības iestādēm, un **pozitīvi tiek atzīmēta MOT programma**, kura aktualizē šo tēmu un izglīto jauniešus par to.
- Tiek arī atzīmēts **pašvaldības atbalsts pašpārvaldēm** (īpaši tika atzīmēts no Rīgas jauniešiem), lai īstenotu pasākumus jauniešiem, kā arī **3+ ģimenes karte**, kas sniedz dažādas iespējas ģimenēm ar 3 vai vairāk bērniem.
- Pieminēts, ka Latvijā ir pieejamas **speciālas skolas jauniešiem ar īpašām vajadzībām**.
- Tiek uzsvērts, ka formālajās izglītības iestādēs **atbalsts pieejams ne tikai no pedagogiem, bet arī no citām atbalsta personām** - psihologa, sociālā darbinieka, karjeras konsultanta, logopēda u.tml.
- Pamatā izskan viedoklis, ka **skolotāji ir ļoti atsaucīgi un atbalstoši**, un ka skolotāji/ skolas darbinieki **veicina jauniešu iekļaušanu**, tomēr tiek pieminēts, ka **daži skolēni saņem lielāku atbalstu nekā citi**.
- Tiek novērtēts, ka **bieži klases stundās tiek piedāvāts tāds saturs, kurš veicinātu zināšanas par iekļaušanas jautājumiem**.
- Lielākoties jaunieši uzskata, ka **tieši ārpusskolas pasākumos/ jauniešu centros/ nodarbībās u.c. tiek īstenotas aktivitātes, lai tiktu veicināta visu jauniešu iekļaušana**.
- Īpaši tiek uzsvērtā **jauniešu centru darbinieku loma iekļaujošākas sabiedrības veidošanā** - organizējot aktivitātes un aicinot dažādus iedvesmojošus lektorus/ ekspertus, lai veicinātu zināšanas par iekļaušanas jautājumiem un palīdzētu saprast, kā labāk palīdzēt citiem iekļauties.
- Tiek minēts, ka sabiedrība kļūst atvērtāka, un **ir pieejamas darba vietas ikvienai sabiedrības grupai, tomēr to nav pietiekošā daudzumā**.

Jautājums #3 – Nepieciešamās pārmaiņas

Kādas turpmākās darbības jāveic, lai veicinātu visu jauniešu iekļaušanu sabiedrībā, īpaši jauniešu ar ierobežotām iespējām?

Jaunieši uzsver, ka problēmu risināšanai ir **jāpievērš lielāka sabiedrības uzmanība** un noteikti **nepieciešamas aktīvākas politikas veidotāju darbības**. Jaunieši daudz uzsver to, ka **nepieciešami skolotāji un skolas darbinieki, kas ir labi apmācīti un kvalificēti, lai adekvāti risinātu konfliktsituācijas un diskriminācijas jautājumus**.

Diskusiju laikā pie nepieciešamiem uzlabojumiem dalībnieki izteica gan savas pārdomas, gan arī konkrētas idejas. Piemēram, **katrā skolā nodrošināt nepārtrauktu psihologa klātbūtni un aktualizēt psihologa pakalpojumus jauniešu vidū**, jo daudzi jaunieši neuztver to nopietni un neizmanto sniegtās iespējas. Cits priekšlikums bija **ieviest plašākus interešu izglītības pasākumus lauku reģionos**, jo, salīdzinot ar pilsētas vidi, kur ir ļoti plašs nodarbību piedāvājums, lauku reģionos tas nav tik daudzveidīgs. Jaunieši uzsvēra, ka ir daudz **vairāk jāizglīto sabiedrība kopumā par cilvēkiem ar ierobežotām iespējām**, jo lielai cilvēku daļai nav zināšanu, kā dažādām jauniešu grupām palīdzēt, vai pat - kā izturēties pret šādiem cilvēkiem. Jaunieši uzskata, ka sabiedrībā kopumā vērojama plaša starp cilvēkiem un tā būtu jāmazina, piemēram, lai pastiprinātu mazākumtautību integrāciju valstī un šo grupu iekļaušanos sabiedrībā, ir nepieciešams **aktīvi veicināt cieņu pret dažādību, organizējot informatīvas kampaņas un veidojot apmācību programmas**. Izskanēja arī viedoklis, ka nepieciešams pilnveidot likumdošanu, paplašināt izglītības pieejamību, paaugstināt sabiedrības informētību, attīstīt infrastruktūru un atbalstīt jauniešu nodarbinātību.

Diezgan pārsteidzošs ir arī daļas jauniešu viedoklis, ka jau šobrīd visi tiek iekļauti, un nekādi būtiski uzlabojumi nav nepieciešami. Šis varētu būt skaidrojams ar to, ka liela daļa no jauniešiem, kuri piedalījās konsultāciju pasākumos, nepārstāvēja iekļaujošās grupas, tomēr šim faktam būtu jāpievērš pastiprināta uzmanība, jo var liecināt, ka jauniešiem nav zināšanu vienam par otru, nav sadarbības vai komunikācijas ar jauniešiem no iekļaujošām grupām, vai pat nav intereses par šādiem jauniešiem.

- Tiek uzsvērts, ka **jāmaina sabiedrības uzskati kopumā un jau no bērnības vairāk jāstāsta par iekļaušanu, iekļaujošu vidi**. Sabiedrībā **vairāk atklāti jārunā par jauniešiem ar ierobežotām iespējām**.
- Tāpat tiek pieminēts, ka **vairāk jāatbalsta jauniešu mācīšanās kopā vienā skolā, integrējot jauniešus ar īpašajām vajadzībām kopā ar citiem jauniešiem**, un ka būtu vairāk jāveido kopīgi neformāli pasākumi ar dažādu jauniešu piedalīšanos.
- Nepieciešams **popularizēt jauniešu iespējas neformālās izglītības aktivitātēs**, popularizēt jauniešu centrus, jo joprojām ir daudzi jaunieši, kas nezina par šādu centru eksistenci.
- Izglītības iestādēs būtu **jānodrošina patstāvīga skolas psihologa klātbūtne**, jo šobrīd ne visās skolās skolas psihologs strādā pilnu slodzi. Tāpat jauniešiem vairāk jāstāsta par iespēju apmeklēt psihologu, lai pārrunātu kādas aktuālas situācijas.
- Nepieciešams **uzlabot dažādu skolu sadarbību**, lai veicinātu jauniešu ar attīstības traucējumiem labāku integrāciju. Tas var ietvert resursu un informācijas izplatīšanu, kopīgu pasākumu rīkošanu un labās prakses apmaiņu starp izglītības iestādēm.
- Lai pastiprinātu mazākumtautību integrāciju valstī un to iekļaušanos sabiedrībā, ir nepieciešams **aktīvi veicināt cieņu pret dažādību, organizējot informatīvu kampaņu un veidojot apmācību programmas**.
- Nepieciešams **vairāk motivēt jauniešus iesaistīties pasākumos/ organizācijās/ jauniešu centros un biežāk organizēt tikšanās ar lēmumu pieņēmējiem**, lai jauniešu viedoklis tiktu sadzirdēts.

- Būtu nepieciešams **palielināt finansējumu organizācijām**, kuras palīdz cilvēkiem ar invaliditāti, kā arī vairāk attīstīt iekļaujošas izglītības programmas, lai sabiedrība pārstatu uzskatīt to par kaut ko neparastu.
- Cilvēki daudz **vairāk jāizglīto par cilvēkiem ar ierobežotām iespējām**, daudzi cilvēki vienkārši nezina, kā viņiem labāk palīdzēt vai kā pret viņiem izturēties. Sabiedrībā nebūs tāda plaša starp cilvēkiem, ja būs situācijas izpratne.
- Nepieciešams **veikt informatīvus pasākumus**, lai jaunieši un viņu vecāki būtu labāk informēti **par dažādām iespējām gan vietējā, gan arī starptautiskā līmenī**, t.sk. par tādām programmām kā Erasmus+.
- Būtu **jāuzlabo infrastruktūra**, lai tā kļūtu vairāk pieejama visām jauniešu grupām, t.sk. cilvēkiem ar ierobežotām iespējām, un visiem jauniešiem būtu vienlīdzīgas iespējas.
- Izglītotājiem (gan skolās, gan jauniešu centros) **vairāk runāt, stāstīt, īstenot pasākumus saistībā ar iekļaušanas tēmu**. Organizēt sarunas par dažādiem tēmiem, piemēram, veselīgs dzīvesveids, kaitējums no sliktiem ieradumiem, skolas dzīve, grūtības utt.
- Veidot garākus starpbrīžus skolā, jo pietrūkst laika komunicēt ar vienaudžiem un draugiem, līdz ar to citi jaunieši bieži netiek iepazīti. Būtu nepieciešams **organizēt saliedēšanas pasākumus**, lai veicinātu jauniešu savstarpējo mijiedarbību.
- **Atbalstīt Mot programmu** vai arī kādu citu līdzvērtīgu, kuras ietvaros dodas uz skolām, lai runātu par mobingu, un motivētu jauniešus.
- Radīt izglītības iestādēs istabu "paliec ar sevi", kas būtu skaņas izolējoša istaba, kurā var norobežoties no ārējās pasaules, pabūt viens, izpaust emocijas.
- **Neignorēt jauniešus, uz klausīt viņus un mierīgi visu izrunāt.**
- Būtu **nepieciešamas pārmaiņas skolotāju pieejā darbam**, lai tie vairāk veicinātu visu jauniešu iekļaušanu, jo šobrīd ne visi pedagogi pietiekoši iesaistās iekļaušanas nodrošināšanā izglītības iestādēs.
- **Ieviest programmas, kas veicina sociālo prasmju apguvi** - sadarbību un komunikāciju, lai veicinātu savstarpējo sapratni un cieņpilnu attiecību veidošanos.

Atsevišķi izcelami jauniešu viedokļi no konsultāciju pasākuma kādā no Rīgas skolām, kurā mācās jaunieši ar ierobežotām iespējām.

Jaunieši ir izteikuši viedokli, ka būtu vēlams **uzlabot iesaisti arī ārpus skolas**, piedāvājot dažādus pēcpusdienu pulciņus, it īpaši pievērsties jauniešiem ar attīstības traucējumiem. Jaunieši ļoti labprāt iesaistījās diskusijās par savu pieredzi, piedzīvoto, vēlmēm un bija daudz dažādu ieteikumu, jaunieši priecājās par šādu iespēju, jo šādu pasākumu viņiem neesot daudz, bet viņi priecātos par biežākiem pasākumiem.

Jaunieši vēlētos **aktīvāk iesaistīties dažādos sabiedriskos pasākumos** (teātri, koncerti), kā arī skolās vairāk veidot dažādus pasākumus, kā klases vakari un dažādi citi pasākumi. Jaunieši iesaka **veicināt starpskolu sadarbību**, lai veicinātu savstarpēju integrāciju. Jaunieši labprāt apmeklētu dažādus pasākumus parastās skolās, dažādu pasākumu veidošanu un apmaiņu starp citām skolām, kas veicinātu integrāciju starp citiem bērniem.

Vēl jaunieši iesaka pastiprināt mazākumtautību integrāciju valstī un to iekļaušanos sabiedrībā. Nepieciešams aktīvi veicināt cieņu pret dažādību, organizējot informatīvu kampaņu un veidojot apmācību programmas. Īpaši tika uzsvērts, cik nepieciešama būtu aktīvāka cīņa ar nelegālo un kaitīgo vielu lietošanu un izplatību skolās, kas esot bieži sastopama problēma.

Būtu **nepieciešami pasākumi, lai skolēni un viņu vecāki būtu labi informēti par starptautiskās izglītības iespējām un priekšrocībām**, kā arī tādām programmām kā Erasmus+ un

Eiropas Solidaritātes korpuss. Vajadzētu **vairāk sniegt informāciju par iespējām tieši šīs grupas jauniešiem**, arī par iespējām pēc skolas, jo lielākajai daļai jaunieši nav viedokļa, ko viņi varētu pēc skolas pabeigšanas darīt, jaunieši nav izpratuši savas iespējas.